

**HRVATSKA RETROSPEKTIVNA BIBLIOGRAFIJA KNJIGA KAO
IZVOR PODATAKA O TISKARSTVU I NAKLADNIŠTVU U
HRVATSKOJ: ANALIZA KNJIGA OBJAVLJENIH OD 1900. DO
1909. GODINE**

Croatian retrospective bibliography of books as source of
information on printing in Croatia : analysis of books published
from 1900 to 1909

Anita Marin
Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu
amarin@nsk.hr

UDK / UDC **015(497.5)**
Istraživanje / Research paper
Primljeno / Received: 26.02.2020.

Broj
bibliografske
jedinice

365

Sažetak

Izrada Hrvatske nacionalne bibliografije proizlazi iz zakonske obaveze i jedinstvene uloge Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Hrvatska retrospektivna bibliografija knjiga, kao dio hrvatske nacionalne bibliografije, sabire, vrednuje, odabire, sadržajno analizira i opisuje tiskane hrvatske knjige po jezičnom, nacionalnom, teritorijalnom i predmetnom načelu, od početka tiska (1483.) do granice s tekućom bibliografijom knjiga (1990). Knjige u elektroničkoj retrospektivnoj bibliografiji okupljene su u višegodišnje sveske, počevši od 1835. do 1990. godine, a uz njih se navode i kazala autora, naslova, nakladnika i predmeta. Kazalo nakladnika iz sveska koji obuhvaća razdoblje od 1900. do 1909. godine polazište je za analizu podataka o nakladništvu i tiskarstvu prve dekade 20. stoljeća. Cilj je utvrditi broj nakladnika koji je djelovao u tom razdoblju, opseg i vrste njihove nakladničke djelatnosti. U drugom dijelu rada, povezivanjem istraživanja povijesti nakladništva i rada na izradi normativne baze nakladnika, prikazat će se proces utvrđivanja jedinstvenog oblika i varijantnih oblika imena nakladnika koji se koriste u normativnoj bazi nakladnika digitalne knjižnice. Pri utvrđivanju jedinstvenog oblika prednost se daje nacionalnom obliku imena, zbog čega će se kao izvori koristiti i knjige ili članci o povijesti knjige, tiskarstva i nakladništva.

Ključne riječi: nakladnik, tiskar, Hrvatska retrospektivna bibliografija, povijest nakladništva, normiranje

Summary

The creation of the Croatian National Bibliography derives from the legal obligation and the unique role of the National and University Library in Zagreb. Croatian retrospective bibliography of books collects, evaluates, selects, analyzes and describes

printed Croatian books on the basis of the language, national, territorial and subject principle from the beginning of the printing (1483) to the boundary with the current bibliography of books (1990). The books in the retrospective bibliography were gathered into multiannual volumes, starting from 1835 until 1990, along with the index of authors, titles, publishers and subjects. The index of publishers from the volume covering the period from 1900 to 1909 is the starting point for analysis of publishing and printing data for the first decade of the 20th century. The aim is to determine the number of publishers who worked in that period, scope and types of their publishing activities. In the second part of the paper, by linking the research on the history of publishing and work on the development of publishers' normative, the research will be presented on determining the unique form and variant forms of publisher names used in the normative database of digital library publishers. In determining the unique form, the national form of the name is preferred, which is why books and articles on the history of books, printing and publishing will be used as sources.

Keywords: publisher, printer, Croatian retrospective bibliography, history of publishing, standardization

Uvod

Bibliografija (grč. to biblion = knjiga + gráfein = pisati) je stručno-znanstvena djelatnost koja obuhvaća istraživanje, sabiranje, odabiranje, opisivanje, vrednovanje, klasificiranje i objelodanjivanje knjižne, a u novije vrijeme i neknjižne građe (zvučni zapisi, filmovi, mikrofilmovi, videokasete, magnetski i optički diskovi itd.), sa svrhom da omogući korisnicima brzo pronalaženje bibliografskih podataka koji su im potrebni za znanstveni ili stručni rad ili za koju drugu svrhu.¹

Hrvatska retrospektivna bibliografija knjiga (HRB)² prema definiciji je popis hrvatskih knjiga prema jezičnom, nacionalnom, teritorijalnom i predmetnom načelu, od početka tiska (1483.) do razdjelnice s tekućom bibliografijom knjiga (1990.). U bibliografiju se uvrštavaju djela hrvatskih autora (Hrvati po nacionalnosti i opredjeljenju, osobe koje svojim dužim djelovanjem u domovini ili inozemstvu bitno doprinose hrvatskoj kulturi), hrvatskih nakladnika (nakladnici koji su djelovali u Republici Hrvatskoj ili hrvatski nakladnici u inozemstvu), publikacije objavljene na hrvatskom jeziku (bez obzira na nacionalnost i državljanstvo autora, mjesto izdavanja ili tiskanja publikacije), te djela o Hrvatskoj, Hrvatima i hrvatskoj kulturnoj i prirodnoj baštini.

Nacionalna i sveučilišna knjižnica objavila je do danas 25 tiskanih knjiga Građe za hrvatsku retrospektivnu bibliografiju knjiga : 1835-1940.³ Godine 2016. ta je bibliografija digitalizirana i nalazi se u digitalnom repozitoriju (<http://digitalna.nsk.hr/>), a 2017.

¹ Bibliografija. // Hrvatska enciklopedija online. Hrvatska enciklopedija, cop. 2020. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=7459> (2020-08-10)

² U daljnjem tekstu koristi se skraćenica HRB.

³ Građa za hrvatsku retrospektivnu bibliografiju knjiga : 1835 - 1940. : sv. 1-25 / [glavni urednik Petar Rogulja]. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna biblioteka, 1982-1999.

izašlo je izvorno digitalno Kumulativno kazalo sporednih bibliografskih jedinica⁴, gdje su na jednom mjestu iz svih pojedinačnih svezaka okupljene uputnice s neusvojenih na usvojene nazive za sve suautore, urednike, pisce predgovora, pogovora, promijenjene oblike imena autora, pseudonime, inicijale, promjene stvarnih naslova, osobe kojima su prigodnice posvećene i za analitičke bibliografske jedinice.

Uz Hrvatsku retrospektivnu bibliografiju knjiga, na adresi <http://bibliografije.nsk.hr/> nalaze se i elektroničke hrvatske nacionalne bibliografije po nizovima: Niz A - knjige, Niz B - članci, Niz C - serijske publikacije i CIP - knjige u tisku. Retrospektivna bibliografija u elektroničkom obliku podijeljena je na razdoblja u rasponu od 10 godina, i to počevši od 1835. do zaključno s 1992.

U tiskanoj Građi za HRB, osim standardnog pojma knjiga uvrštene su i rubne publikacije kao npr. brošure koje danas najvećim dijelom spadaju u sitni tisak, grafičke mape, katalozi umjetničkih izložbi, note, zemljopisne karte, atlasi, turistički vodiči, kao i autografirani rukopisi, najčešće fakultetski udžbenici (skripte). Tradicionalno se u retrospektivnu bibliografiju knjiga uvrštavaju i kalendari, almanasi, godišnja izvješća raznih ustanova i sl., koji su se u vrijeme koje pokriva bibliografija smatrali knjigama. U elektroničkom se izdanju odustalo od uvrštavanja takvih publikacija u bibliografiju knjiga jer se one danas smatraju serijskim publikacijama. Izuzetak su publikacije čiji su zapisi dio kataloga Nacionalne i sveučilišne knjižnice jer spadaju u Dopune Građe za Hrvatsku retrospektivnu bibliografiju.⁵

Kroz svaki višegodišnji svezak elektroničke retrospektivne bibliografije može se kretati prema prezimenu autora, naslovu djela, nakladniku i predmetu, ukoliko je publikacija sadržajno obrađena. Podaci o knjigama uvezeni su iz kataloga Nacionalne i sveučilišne knjižnice gdje se nalaze bibliografski podaci za cjelokupan fond knjižnice. Bibliografski podaci za pojedine knjige su vrlo oskudni. S vremenom, kako se zapisi u katalogu budu nadopunjavali, periodičkim agregiranjem će se uvesti novi podaci u elektroničku bibliografiju kako bi ona bila što potpunija i preciznija.

Istraživanje o tiskarstvu i nakladništvu u Hrvatskoj u razdoblju od 1900. do 1909. godine

Cilj istraživanja

Kao što je već spomenuto u uvodu jedan od kriterija za uvrštavanje knjiga u HRB je i taj da je riječ o hrvatskom nakladniku/tiskaru bilo da je on djelovao na području Republike Hrvatske ili je on hrvatski nakladnik/tiskar u inozemstvu. Analizirajući kazalo nakladnika elektroničke retrospektivne bibliografije knjiga u razdoblju od 1900. do 1909. godine (v. sliku 1.), utvrdit će se broj nakladnika/tiskara koji su djelovali u prvom desetljeću 20. stoljeća te opseg i vrste njihove nakladničke djelatnosti. Početak 20. st. obilježava porast raznih znanstvenih postignuća, sve veća industrijalizacija, povećanje

⁴ Kumulativno kazalo sporednih bibliografskih jedinica : knj. 26. URL: <http://digitalna.nsk.hr/?object=view&id=21151> (2020-08-27)

⁵ Harni, Slavko. Predgovor. // Hrvatska retrospektivna bibliografija [Elektronička građa] : sv. HRB 01 za godine od 1835. do 1849. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, cop. 2017. URL: <http://bibliografije.nsk.hr/hrb/HRB01/index.html> (2020-08-26)

stanovnika u gradovima, širenje pismenosti, razvoj javnih škola što je u konačnici rezultiralo i povećanom nakladničkom djelatnošću. U tom periodu su hrvatski teritoriji bili pod Austro-Ugarskom monarhijom no značajnije se počinje buditi nacionalna svijest i nastojanja oko ujedinjenja hrvatskih teritorija.

1940. - 1949.

▣ Hrvatska retrospektivna bibliografija knjiga — svezak HRB 11 za godine od 1940. do 1949.

1930. - 1939.

▣ Hrvatska retrospektivna bibliografija knjiga — svezak HRB 10 za godine od 1930. do 1939.

1920. - 1929.

▣ Hrvatska retrospektivna bibliografija knjiga — svezak HRB 09 za godine od 1920. do 1929.

1910. - 1919.

▣ Hrvatska retrospektivna bibliografija knjiga — svezak HRB 08 za godine od 1910. do 1919.

1900. - 1909.

▣ Hrvatska retrospektivna bibliografija knjiga — svezak HRB 07 za godine od 1900. do 1909.

1890. - 1899.

▣ Hrvatska retrospektivna bibliografija knjiga — svezak HRB 06 za godine od 1890. do 1899.

Slika 1. Elektronička hrvatska retrospektivna bibliografija knjiga

U drugom dijelu rada, povezivanjem istraživanja povijesti nakladništva i rada na izradi normativne baze nakladnika u digitalnoj knjižnici, prikazat će se proces utvrđivanja jedinstvenog oblika i varijantnih oblika imena nakladnika. Pri utvrđivanju jedinstvenog oblika prednost se daje nacionalnom obliku imena, zbog čega se kao izvori koriste i knjige ili članci o povijesti knjige, tiskarstva i nakladništva.

Uzorak

Za istraživanje je uzeto kazalo nakladnika sveska kronološki podijeljenog od 1900. do 1909. godine elektroničke retrospektivne bibliografije knjiga.⁶ U kazalu se nalazi 1227 različitih oblika imena nakladnika. Budući da nakladnici i tiskari nisu normirani u knjižničnom sustavu, prikupljanje i obrada podataka kroz kazalo radila se „ručno“ da bi se za svakog pojedinačnog nakladnika/tiskara utvrdili svi različiti oblici imena koje je trebalo svesti pod jedan usvojeni oblik, kako bi se u konačnici došlo do podataka o nakladničkoj produkciji svakog od njih.

Metoda i opis postupka

Podaci iz kazala nakladnika temelj su za istraživanje o povijesti nakladništva i tiskarstva. U kazalu se nalaze svi varijantni oblici naziva nakladnika/tiskara izvučeni iz bibliografije koje je potrebno svesti pod jedinstveni normirani oblik imena što nije

⁶ Hrvatska retrospektivna bibliografija knjiga : svezak HRB 07 za godine od 1900. do 1909. URL: <http://bibliografije.nsk.hr/hrb/HRB07/index.html> (2020-08-10)

Pored imena nakladnika nalazi se broj jedinice bibliografske građe (v. sliku 2.). Klikom na taj broj dobije se jedinica u bibliografiji odakle možemo, ukoliko želimo, automatski otići i u elektronički katalog Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (v. sliku 3.).

NACIONALNA I SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA U ZAGREBU

Katalog

Baza podataka: Opac NSK01 [Baze NSK-a](#)

Prijava
Početna Postavke
Pomoć
Pitajte knjižničara

PRETRAŽIVANJE | POPIS REZULTATA | PRETHODNA PRETRAŽIVANJA

Jednostavno pretraživanje | Složeno pretraživanje | Naredbeno pretraživanje
Pohranite / Pošaljite e-poštom

Prikaz:

Prikaz: [Cjeloviti prikaz](#) | [MARC](#)

Zapis 000041479 od NSK01

Vrsta građe	knjiga
Autor	Razzi, Serafino
Naslov	La storia di Ragusa : scritta nuovamente in tre libri / Serafino Razzo : preceduta dagli Appunti biografico-critici del Lodovico Ferretti : con introduzione, note e Appendice cronologica del G. Gelcich.
Impresum	Ragusa : A. Pasarić, 1903. (Ragusa : A. Pasarić)
Materijalni opis	LII, 295, 14 str. ; 23 cm.
Nakl. cjelina	Srpska dubrovačka biblioteka : br. 5
Napomena	Izv. oblik imena autora predgovora: Josip Jelčić
Sadržaj	St.: [III]-VI: Prefazione / G. Gelcich St.: VI-LII: Fra Serafino Razzi : appunti biografici del Lodovico Ferretti Sadrži i: Descriptio sinus et urbis Ascrivienstis / per Ioannem Bonam de Boliris ...
Bib./Saž./Kaz.	Bibliografske bilješke uz tekst Kazalo
Opis/Sažetak	Pregled povijesti grada Dubrovnika.
Predmet	Dubrovnik -- Povijest
UDK	94(497.5 Dubrovnik)00/18
Ostali autori	Ferretti, Lodovico Jelčić, Josip
Drugo djelo	Bona-Boliris, Ivan: Descriptio sinus et urbis Ascrivienstis
ID zapisa	000041479
Povezano	Nakladnička cjelina: Srpska dubrovačka biblioteka
Lokacija/signatura	Zatvoreno spremište: 155.263sv5

Prikaz: [Cjeloviti prikaz](#) | [MARC](#)

Slika 3. Elektronički katalog Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu

Rezultati istraživanja i rasprava

Mjesta izdavanja knjiga (Hrvatska)

Prema popisu stanovništva iz 1910. godine na području Kraljevstva Hrvatske i Slavonije bilo je ukupno 2 621 954 stanovnika, od toga govornika hrvatskog jezika 1 638 354 (62.5%), srpskog jezika 644 955 (24.6%), njemačkog jezika 134 078 (5%) i mađarskog jezika 105 948 (4.1%), dok je ostalih bilo 98 619 (3.8%)⁷. Od 4 702 knjige iz istraživanog razdoblja (1900.-1909.) koje spadaju pod zbirku croatica i nalaze se u katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice 3 656 ih je na hrvatskom jeziku, 384 na talijanskom, 359 na njemačkom, 75 na mađarskom, 59 na srpskom, a na ostalim jezicima 169 knjiga.

⁷ Popis žiteljstva od 31. prosinca 1910. u Kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji. Zagreb : Kr. zemaljski statistički ured, 1914. Str. 51.

Popisom je također utvrđeno da je početak 20. stoljeća vrijeme kada je stanovništvo bilo izrazito mlado, od 0 do 15 godina bilo je 37,5% stanovništva, od 16 do 59 54,5%, dok je starijih od 60 godina bilo samo 7, 9%.⁸ Većina stanovništva živjela je u seoskim sredinama čija je preobrazba u urbanizirane zajednice tekla vrlo sporo. Upravnih općina i gradova s više od 10 000 stanovnika bilo je 32 odnosno 5,7%.⁹ Najveći gradovi s okruženjem bili su Zagreb sa 121 363, Rijeka, koja je u potpunosti bila pripojena Mađarskoj, s 97 029, Pula s 89 428, Čakovec s 88 623, Split s 64 414, Zadar s 64 486, Osijek s 65 430, Koprivnica s 57 135 stanovnika i drugi.¹⁰

Godine 1900. Zagreb je imao 98 322 stanovnika, dok je deset godina poslije imao već 121 363, ili apsolutni porast od 23 041, odnosno 23,4%.¹¹ Grad je rastao poprilično brzo, privlačeći stanovnike iz svih krajeva gdje je najveći broj radio u industriji (6 470). Godine 1910. tek trećina stanovništva (33,76%) bila je autohtonog porijekla, te je, što je u ukupnoj populaciji bio obrnut slučaj, u gradu bilo manje žena nego muškaraca.¹² To je i vrijeme kada se Zagreb teritorijalno gotovo udvostručio pripajanjem okolnih sela (općina s površinom od svega 33,27 km na 64,37 km²), ali broj žitelja u njima nije znatnije utjecao na porast ukupnog broja stanovnika, nego samo na određenu promjenu socijalne stratifikacije grada (jer se radilo pretežno o poljoprivrednom stanovništvu). Ukupan broj ljudi koji su se doselili u grad iz drugih područja u razdoblju od 1881. do 1910. iznosio je 35,30% i više nikada, ni u jednom popisnom razdoblju, ta migracija nije bila toliko velika.¹³

Stoga ne čudi da je u Zagrebu, kao administrativnom središtu i najnaseljenijem gradu, djelovao i najveći broj izdavača i tiskara, koji su u tom desetogodišnjem razdoblju objavili 854 knjige. Zatim slijede dalmatinski gradovi, koji su u to vrijeme bili u Kraljevini Dalmaciji koja je bila sastavni dio Trojedne Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, no našla se u austrijskom dijelu monarhije za razliku od potonjih (Hrvatske i Slavonije) koji su bili u ugarskoj polovici. Središnja upravna i izvršna vlast Dalmacije bila je u Zadru¹⁴ gdje se nalazio Zemaljski odbor koji se sastojao od 4 prisjednika i 4 zamjenika, čiji su se poslovi odnosili na upravljanje pokrajinskom imovinom, zakladama i zavodima, nadgledanje rada činovnika, zapošljavanje u zakladama i zavodima, predlaganje dodjela stipendija i mirovina.¹⁵ Sam grad Zadar, prema popisu stanovništva iz 1910. godine, imao je 18 077 stanovnika, da bi taj broj na sljedećem popisu, 1921. godine, pao na 15 804.¹⁶ Nakon završetka Prvog svjetskog rata Zadar je prepušten Kraljevini Italiji, kada se

⁸ Isto, str. 43.

⁹ Isto, str. 39.

¹⁰ Korenčić, Mirko. Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1857-1971. Zagreb : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1979. Str. 90-91.

¹¹ Isto, str. 91.

¹² Laušić, Ante. Stanovništvo Zagreba i okolice od 1880. do 1980. // Migracijske teme 3, 1(1987), str. 19-29. URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=189794 (2020-08-27)

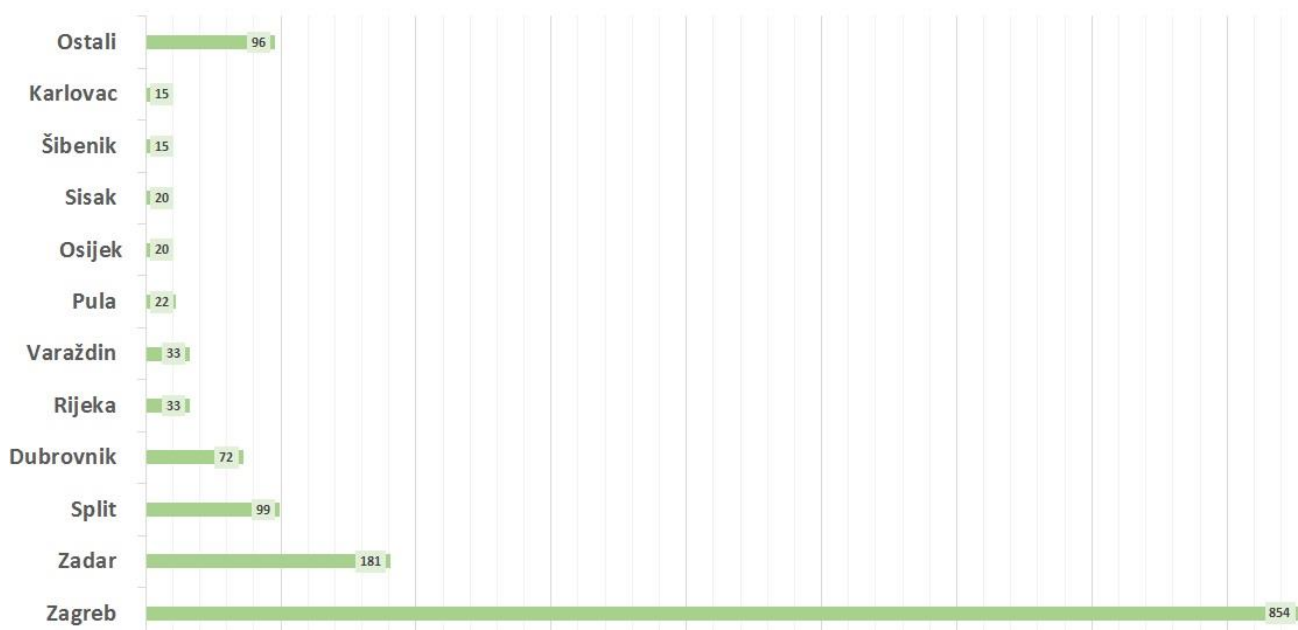
¹³ Isto.

¹⁴ Tal. Imperial Regio Governo della Dalmazia

¹⁵ Dalmatinski sabor. // Hrvatska enciklopedija online. Hrvatska enciklopedija, cop. 2020. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=13759> (2020-08-10)

¹⁶ Korenčić, Mirko. Nav. dj., str. 758.

nastavila migracija, posebno hrvatskog stanovništva, te stagnacija i nazadovanje u odnosu na druge priobalne gradove. U istraživanom razdoblju u Zadru je objavljena 181 knjiga, u Splitu 99 i u Dubrovniku 72. U Rijeci i Varaždinu objavljen je isti broj publikacija, njih 33, zatim slijedi Pula s 22, Osijek i Sisak s 20, te Šibenik i Karlovac s 15. U ostalim gradovima diljem današnje Hrvatske objavljeno je 96 knjiga (v. sliku 4).

Slika 4. Mjesta izdavanja knjiga (Hrvatska)

Usporedimo li podatke za grad Osijek iz ovog analiziranog uzorka s Osječkom bibliografijom Marije Malbaše¹⁷ vidjet ćemo da je u tom periodu objavljeno znatno više publikacija, njih 372. Uzrok tom nesrazmjeru je što se u elektroničku kronološku bibliografiju pobiru podaci iz kataloga NSK u kojem se nalazi manji broj bibliografskih jedinica iz fonda knjižnice popisan na listićnom katalogu, a i u tome što se pobiru podaci samo iz polja za nakladnike a ne i za tiskare.

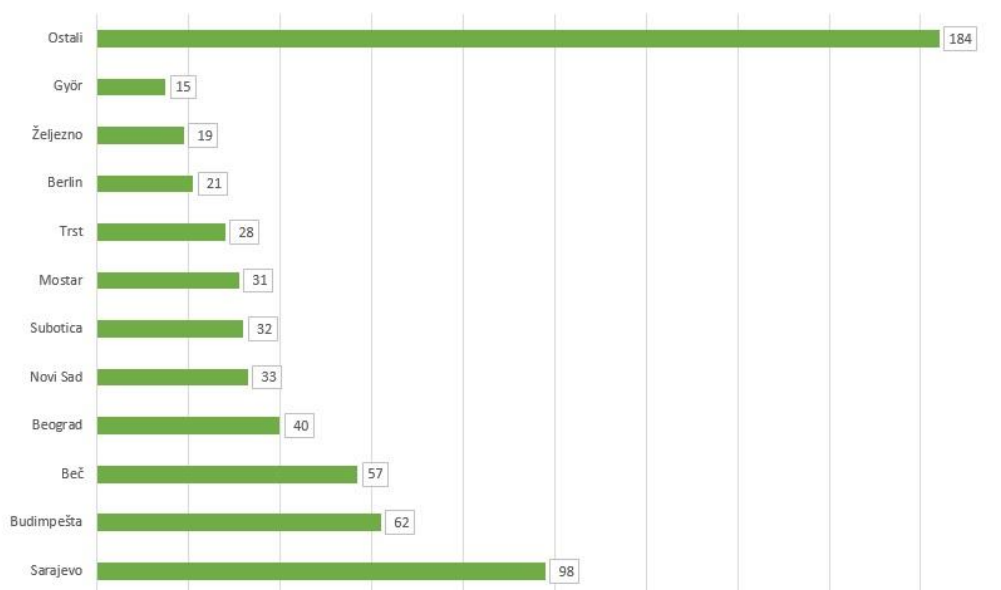
Mjesta izdavanja knjiga (inozemstvo)

Hrvatska je u to vrijeme bila u sastavu Austro-Ugarske monarhije,¹⁸ djela hrvatskih autora i na hrvatskom jeziku objavljivana su kod nakladnika i tiskara širom tog područja, a najviše je knjiga objavljeno u Sarajevu (98) i Budimpešti (62). U glavnom gradu Monarhije, Beču, izlazile su razne službene publikacije i školski udžbenici koje nalazimo i među 57 knjiga objavljenih na početku 20. stojeća. Zatim slijede Beograd (40), Novi Sad (33), Subotica (32), Mostar (31), Trst (28) i Berlin (21). U gradovima na tromeđi Austrije, Slovačke i Mađarske, austrijskom Željeznu i mađarskom Györu, gdje se nalazi brojna i

¹⁷ Malbaša, Marija. Osječka bibliografija : tiskarsko-izdavačka djelatnost u Osijeku : (1742-1944). Osijek : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Centar za znanstveni rad, 1981.

¹⁸ Carska i kraljevska (k.u.k.) dvojna monarhija Austro-Ugarska (1867. – 1918.) bila je višenacionalna država u Srednjoj Europi s vladarima iz kuće Habsburg. U njoj su živjeli Nijemci, Talijani, Furlani, Ladini, Hrvati, Mađari, Bošnjaci, Poljaci, Rumunji, Rusini, Slovaci, Česi, Srbi, Slovenci, Ukrajinci i drugi narodi.

kulturno jaka hrvatska zajednica nazvana po toj pokrajini Gradišćanskim Hrvatima,¹⁹ objavljeno je 19, odnosno 15 knjiga. Na ostale gradove otpada 184 knjige (v. sliku 5). Što se tiče drugih kontinenata, jedino na prostoru Sjeverne Amerike, točnije Sjedinjenih Američkih Država, objavljene su knjige, njih ukupno 16, koje po danim kriterijima spadaju pod hrvatsku bibliografiju, i to u gradovima Pittsburg (6), New York (6), Chicago (2), San Francisco (1) i Philadelphia (1).

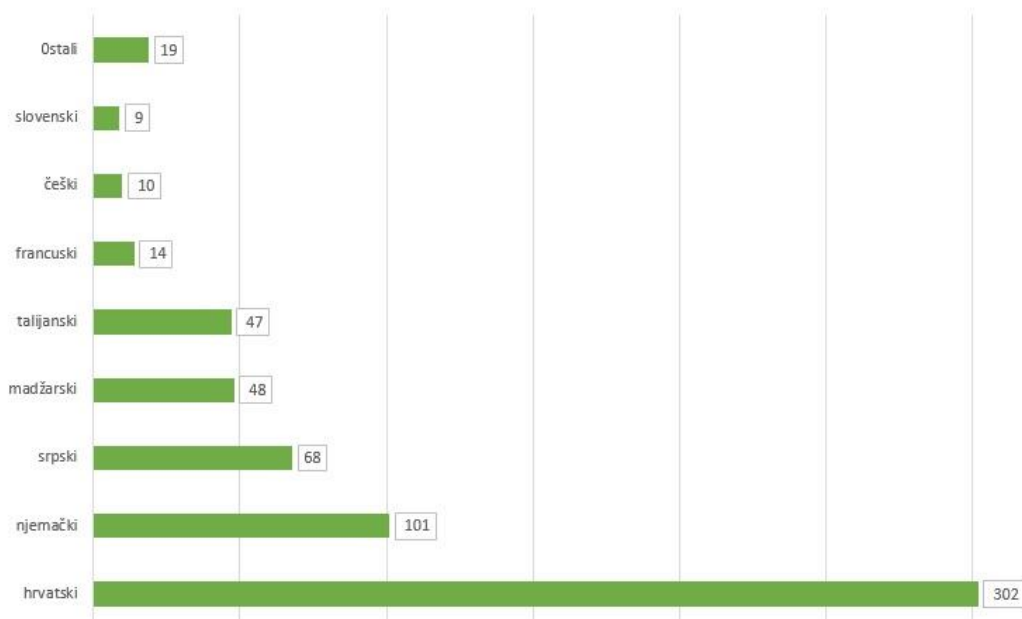
Slika 5. Mjesta izdavanja knjiga (inozemstvo)

Sveukupno se u kronološkoj bibliografiji nalazi 2 736 bibliografskih jedinica. Od toga je u Hrvatskoj objavljeno 1460, u inozemstvu 620, a na preostalih 656 publikacija nije utvrđeno mjesto izdavanja publikacije.

Jezici publikacija objavljenih u inozemstvu

Analizirajući jezike 620 knjiga objavljenih u inozemstvu došlo se do podatka da je najviše knjiga objavljeno na hrvatskom (304), njemačkom (101), srpskom (68), mađarskom (48), talijanskom (47), francuskom (14), češkom (10) i slovenskom (9), a na ostalim jezicima njih 19.

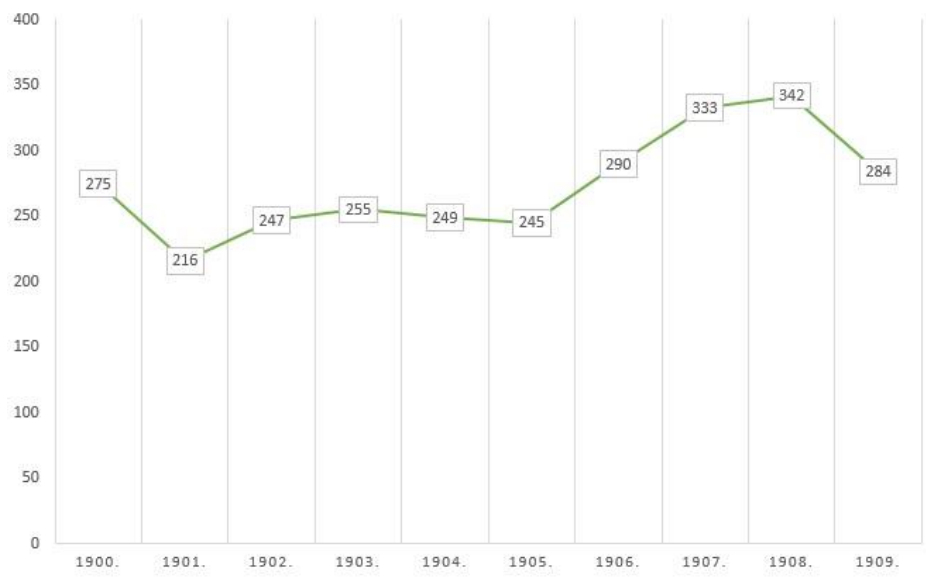
¹⁹ Pripadnici hrvatske nacionalne manjine koji žive u austrijskoj pokrajini Gradišće (Burgenland); u širem smislu naziv obuhvaća i Hrvate na susjednim područjima zapadne Mađarske i južne Slovačke (okolica Bratislave), donjoaustrijske Hrvate (uglavnom germanizirani) te moravske Hrvate, koji su nakon 1948. bili raseljeni.

Slika 6. Jezici publikacija objavljenih u inozemstvu

Godine izdanja publikacija

U kronološkoj bibliografiji najviše se nazali popisano knjiga iz 1918. godine i to 345, a najmanje 1901. godine 216. Na grafikonu (v. slika 7) su vidljivi brojevi podaci o broju bibliografskih jedinica po godinama izdanja.

Slika 7. Broj publikacija po godini izdanja

Analiza izdavača

Najveći broj publikacija nema otisnut podatak o izdavaču na svojim preliminarnim stranicama.

Kako je Zagreb grad s najvećom nakladničkom produkcijom, logično je da su i najproduktivniji nakladnici iz Zagreba. Dionička tiskara, nakladna tiskara iz Zagreba, objavila je 75 publikacija u tom razdoblju. Djelovala je od prosinca 1871. do 1919. godine na više lokacija, te je bila najmodernija tiskara toga doba na ovim područjima. Prilikom obnove 1904. prva je uvela rotacijski tisak i strojeve za slaganje monotype, a 1919. preuzela je Hrvatski štamparski zavod.²⁰ Uz brojne knjige koje je objavljivala, bila je i nakladnik više serijskih publikacija: *Obzora* (jutarnje i popodneвно izdanje), *Prijatelja naroda*, *Ilustrovanog lista* (prvih hrvatskih ilustriranih novina koje sustavno objavljuju fotoreportaže) i drugih. Nakon Dioničke tiskare slijedi poznati zagrebački nakladnik i tiskar Stjepan Kugli, koji je objavio 68 publikacija. Stjepan Kugli najprije je radio u Knjižari L. Hartmana, koju je nakon njegove smrti 1881. kupio zajedno s Albertom Deutschem. Osvremenili su tiskaru, od 1895. bavili su se i prodajom papira na veliko, da bi godinu poslije knjižaru i tiskaru preselili u Ilicu 30, gdje su 1900. otvorili knjigovežnicu, utemeljivši jedan od prvih tiskarsko-knjižarskih zavoda u hrvatskim zemljama. Knjižara je djelovala sve do 1945. godine kada je konfiscirana.²¹ Djelatnost im je obuhvaćala i posudbenu knjižnicu, antikvarijat, prodaju glazbala i umjetnina. Uz brojne knjige i nakladničke cjeline, izdavali su i razne serijske publikacije: kalendare, novine i časopise. Od 68 publikacija iz ovog istraživanog dijela elektroničke bibliografije, najviše ih je objavljeno iz područja književnosti (29), većinom izašlih u dva nakladnička niza, Hrvatskoj biblioteci i Hrvatskoj kazališnoj biblioteci, zatim slijede školski udžbenici (9) te knjige iz područja povijesti (7), gospodarstva (5), filologije i prava (4), geografije (3), igre i razonode, slikovnice, etike i politike (1) te 3 različita izdanja Nove zagrebačke kuharice Marije Kumičić.

Kraljevska hrvatsko-slavensko-dalmatinska zemaljska vlada sa sjedištem u Zagrebu bila je nakladnik 65 publikacija, uglavnom školskih udžbenika. Matica hrvatska, jedan od najvećih nakladnika knjiga i časopisa u Hrvatskoj, utemeljena 1842. godine, sa svrhom promicanja nacionalnog i kulturnog identiteta u područjima umjetničkog, znanstvenog i duhovnog stvaralaštva, gospodarstva i javnoga života te skrbi za društveni razvitak,²² izdala je 50 knjiga. Zatim slijede: Prva hrvatska radnička tiskara (33), Nakladna tiskara Antuna Scholza (30), Kraljevska zemaljska tiskara (30), Srpska štamparija (26) i drugi.

Na sjeveru Hrvatske, u Varaždinu, najveći broj knjiga, njih 39, objavila je Knjigotiskara J. B. Stiflera, koju je kao knjižaru i papirnicu utemeljio Ivan Krstitelj Stifler 1870. godine. Nakon smrti utemeljitelja knjižaru vodi njegova žena, a zatim austrijski doseljenik Gustav Kleinberger, koji je 1882. godine proširio posao i na ručnu tiskaru. Pod imenom J. B. Stifler knjižara/tiskarnica je djelovala sve do 1946. godine, iako je u

²⁰ Dionička tiskara. // Hrvatska enciklopedija online. Hrvatska enciklopedija, cop. 2020. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=15292> (2020-08-10)

²¹ Kugli, nakladnička, knjižarska i tiskarska obitelj (XIX-XX. st.). // Hrvatski biografski leksikon online, cop. 2009-2020. URL: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=10870> (2020-08-27)

²² O Matici Hrvatskoj. URL: <http://www.matica.hr/omatici> (2020-08-10)

međuvremenu mijenjala vlasnike.²³ Od 39 knjiga tri su na njemačkom jeziku, a 11 knjiga su izvještaji Viničke i Varaždinske županijske štedionice koji po današnjim kriterijima ne bi bili uvršteni u bibliografiju.

Arheološki muzej iz Splita objavio je 18 knjiga. Ta najstarija muzejska ustanova u Hrvatskoj, osnovana 1820. godine²⁴ dekretom Dalmatinske vlade u Zadru,²⁵ od 1878. izdaje časopis Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku (prvotno pod nazivom *Bullettino di archeologia e storia dalmata*) čiji su suplementi popisani kao monografske publikacije i nalaze se u bibliografiji. Zatim slijedi Narodna tiskara s 10 publikacija.

U Dubrovniku Srpska dubrovačka štamparija Antuna Pasarića, utemeljena 1894. godine, objavila je 8 knjiga od kojih su 6 posebni otisci na hrvatskom jeziku (Iz prošlosti srpske oblasti Neretljanske Ljubomira Ner. Vlačića, Dubrovčani su Srbi! Vice Adamovića, O porijeklu Branka Radičevića i njegovoj poeziji Lazara T. Perovića i Anedokti [Anegdoti] i mudre izreke u 3 sveska). Jedna je knjiga na talijanskom pretiskana prema izdanju iz 1595. godine (*La storia di Ragusa / Serafino Razzi*), dok je preostala knjiga (Povjest dubrovačke republike Johanna Christiana von Engela) prijevod s njemačkog na hrvatski. Zanimljivo je da su sve publikacije objavljene 1903. godine, osim Anegdota kojima je prvi svezak izašao 1901. a druga dva 1902. godine.

Najviše knjiga u Rijeci, njih pet, izdala je Riečka (Riječka) dionička tiskara: dvije anonimne, Glasovi strane štampe o pokretu u Hrvatskoj godine 1903. (1903.) i Otvoreno pismo velečastnom gospodinu Juraju Tomcu, narodnom zastupniku na Hrvatskom saboru u Zagrebu (1905.), dvije knjige grobničkog publicista Tome Čargonje, Iskrena i prijateljska rieč poglavicom grobničkoga Izraela a za promišljanje i ravnanje svemu puku (1904.) i Poslanica gazitelju zakona, prava i čovječnosti presvietlom gospodinu dr Vinku baronu Zmajiću kr. kotarskom predstojniku na Sušaku (1907.) te jedan književni roman francuske autorice ruskog porijekla Sophie Segur-Rastopčin Gostionica "K Anđelu čuvaru" (1903.).

Tiskara Narodnog lista iz Zadra imala je važnu ulogu u širenju knjige i u zaštiti interesa hrvatskoga naroda u Dalmaciji. Bila je opskrbljena svakovrsnim slovima i ukrasima, strojevima za tiskanje, pregibanje, šivanje, rezanje ... tako da su neki poslovi mogli biti dovršeni istoga dana kad bi bila narudžba.²⁶ Osim istoimenih novina, tiskale su se i druge vrste publikacija, a u istraživanom razdoblju tiskano je 13 knjiga. Sljedeći je zadarski nakladnik Pravoslavni bogoslovni zavod s 10 publikacija, i to samo zbog toga što se u bibliografiji nalaze nepopisana godišta (XII-XXI) Izvještaja o Pravoslavnom bogoslovskom zavodu u Zadru, koja u ranijoj tiskanoj inačici nisu pronađena i popisana,²⁷ zatim Katolička hrvatska tiskarna, koja uz tiskaru Narodnog lista zauzima važno mjesto

²³ Lončarić, Magdalena. Tiskarstvo u Varaždinu : 1586. - 1946. : Gradski muzej Varaždin, Povijesni odjel, svibanj - lipanj 2007. Varaždin : TIVA : Gradski muzej Varaždin, 2007. Str. 31.

²⁴ Poticaj za njegov osnutak bio je dolazak cara Franje I. u Dalmaciju 1818. g., kada je posjetio Split i solinske spomenike.

²⁵ Arheološki muzej u Splitu. URL: <http://www.armus.hr/muzej/povijest-muzeja/arheoloski-muzej-u-splitu> (2020-08-10)

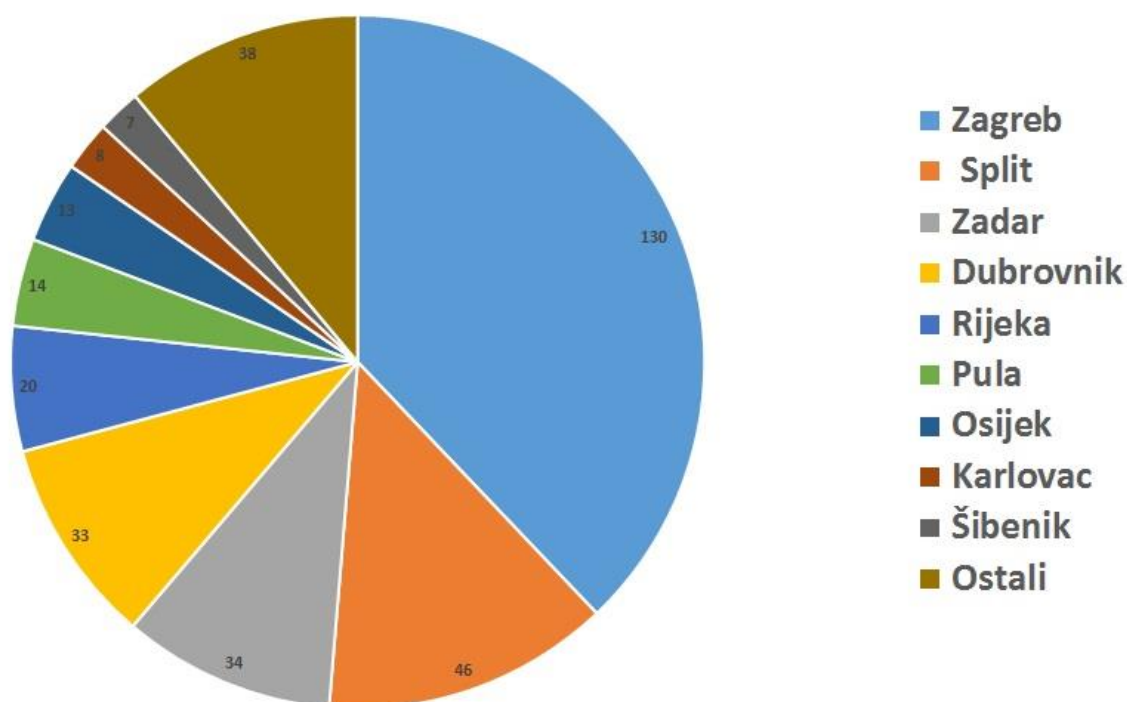
²⁶ Galić, Pavao. Povijest zadarskih tiskara. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1979. Str. 56.

²⁷ Danas se izvještaji ne popisuju kao monografske već kao serijske publikacije.

ne samo u povijesti zadarskog tiskarstva već i u širem povijesnom i kulturnom kontekstu kroz skoro pola stoljeća (od 1883 do 1930. godine),²⁸ u kojoj je objavljeno 8 knjiga.

U Osječkoj bibliografiji²⁹ mogu se dobiti potpuniji podaci za grad Osijek gdje se vidi da je najviše knjiga objavio ili tiskao Dragutin Laubner (104), Julije Pfeiffer (96), Prva hrvatska dionička tiskara (90), te Ljudevit Szekler (27).

Prema rezultatima istraživanja, u Zagrebu je djelovalo najviše izdavača, bilo da su to korporativna tijela ili osobe, njih 130, u Splitu 46, Zadru 34, Dubrovniku 33, Rijeci 20, Puli 14, Osijeku 13, Karlovcu 8, Šibeniku 7, dok je u ostalim gradovima djelovalo još 38 izdavača. (v. sliku 6).

Slika 8. Izdavači po gradovima u Hrvatskoj

Doći do željenih podataka o nakladništvu u navedenom razdoblju nije bio nimalo lak zadatak. Na publikacijama se nalaze različiti oblici imena nakladnika/tiskara, stoga, kako bi se utvrdilo što je sve određeni nakladnik objavio u tom razdoblju, bilo je potrebno sve oblike naziva nakladnika/tiskara svesti pod jedan usvojeni oblik imena i u konačnici dobiti uvid u njegovu nakladničku produkciju. Ilustrirat ću to primjerom zagrebačkog nakladnika Stjepana Kuglija, za kojeg se u kazalu nalazi 45 neusvojenih oblika njegova imena uz koje ide broj pripadajuće jedinice u bibliografiji (primjer 1.).

²⁸ Isto.

²⁹ Malbaša, Marija. Nav. dj.

Primjer 1.:

1. F. Župan (St. Kugli) [HRB07-02263](#) [HRB07-02261](#)
2. Knjižara L. Hartman (St. Kugli) [HRB07-00342](#)
3. Knjižara L. Hartman (Stj. Kugli) [HRB07-03787](#) [HRB07-00367](#)
4. Knjižara L. Hartmana (Kugli i Deutsch) [HRB07-04071](#)
5. Knjižara L. Hartmana (St. Kugli) [HRB07-01978](#) [HRB07-00936](#) [HRB07-01979](#) [HRB07-01793](#) [HRB07-02762](#)
6. Knjižara Lav. Hartman (Kugli i Deutsch) [HRB07-00120](#) [HRB07-01982](#)
7. Knjižarnica L. Hartmana (Kugli i Deutsch) [HRB07-02167](#)
8. Komisionalna naklada knjižare L. Hartmana (Stjep. Kugli) [HRB07-01975](#)
9. Kr. sveuč. knjižara (St. Kugli) [HRB07-00448](#)
10. L. Hartman [HRB07-04065](#) [HRB07-00358](#)
11. L. Hartman (Kugli i Deutsch) [HRB07-01333](#)
12. L. Hartman (Kugli i Deutsch) [HRB07-01864](#) [HRB07-01976](#)
13. L. Hartman (S. Kugli) [HRB07-00717](#) [HRB07-01974](#) [HRB07-01972](#) [HRB07-03752](#)
14. L. Hartman (St. Kugli) [HRB07-00366](#)
15. L. Hartman (St. Kugli) [HRB07-03105](#) [HRB07-01980](#)
16. L. Hartmana (St. Kugli) [HRB07-03091](#)
17. L. Hartmann (Kugli i Deutsch) [HRB07-01940](#)
18. nakl. Knjižare L. Hartmana [HRB07-02456](#)
19. nakl. knjižare L. Hartmana (Kugli i Deutsch) [HRB07-01970](#)
20. nakl. Knjižare L. Hartmana (St. Kugli) [HRB07-02752](#)
21. nakl. Knjižare L. Hartmana (Stj. Kugli) [HRB07-03371](#) [HRB07-00180](#)
22. nakl. Knjižare L. Hartmana, (St. Kugli) [HRB07-03467](#)
23. nakl. Tiskare Lav. Hartmana [HRB07-01429](#)
24. naklada knjižare L. Hartmana (Stj. Kugli) [HRB07-01665](#)
25. Tisak i nakl. Knjižara L. Hartman (Stj. Kugli) [HRB07-03471](#)
26. Tisak i nakl. Knjižare L. Hartmana (Kugli i Deutsch) [HRB07-00751](#) [HRB07-01207](#)
27. tisak i nakl. Knjižare L. Hartmana (St. Kugli) [HRB07-01674](#)
28. Tisak i nakl. Knjižare Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch) [HRB07-01977](#)
29. tisak i nakl. L. Hartman [HRB07-00008](#)
30. Tisak i nakl. L. Hartman [HRB07-02902](#) [HRB07-00176](#) [HRB07-02250](#)
31. tisak i nakl. L. Hartman (St. Kugli) [HRB07-00288](#)
32. Tisak i nakl. Sveuč. Knjižara Fr. Župana (St. Kugli) [HRB07-03750](#)
33. tisak i naklada knjižare L. Hartmana (St. Kugli) [HRB07-01865](#) [HRB07-02626](#)
34. tisak i naklada Knjižare L. Hartmana (St. Kugli) [HRB07-02635](#)
35. Tisak i naklada knjižare L. Hartmana (St. Kugli) [HRB07-03128](#)
36. Tisak i naklada Knjižare L. Hartmana (St. Kugli) [HRB07-03585](#) [HRB07-02170](#)
37. Tisak i naklada Knjižare L. Hartmana (Stj. Kugli) [HRB07-01612](#) [HRB07-01410](#)
38. tisak i naklada Knjižare Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch) [HRB07-01025](#) [HRB07-01946](#) [HRB07-02763](#)
39. tisak i naklada Knjižare St. Kugli [HRB07-02634](#)
40. Tisak i naklada Kr. sveuč. knjižare F. Župana (St. Kugli) [HRB07-02882](#)
41. tisak i naklada Kralj. sveučilišne knjižare Fr. Župana [HRB07-03482](#)
42. Tisak i naklada Kraljevske sveučilišne knjižare Franje Župana (St. Kugli) [HRB07-01338](#)
43. Tisak i naklada L. Hartman [HRB07-01396](#) [HRB07-01026](#)
44. Tisak i naklada L. Hartmana [HRB07-01807](#)
45. tisak i naklada Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch) [HRB07-03871](#)

Da bi se došlo do relevantnih istraživanih informacija, potrebno je znati nešto i o samoj povijesti pojedinog nakladnika/tiskara. Tako je za navedenog nakladnika važno istaknuti da je djelovao od 1881. do 1902. godine pod imenom Knjižara Lavoslava Hartmana (Kugli i Deutsch). Kao što je već navedeno, te 1881. knjižaru je Hartman prodao svojim pomoćnicima Stjepanu Kugliju i Albertu Deutschu. Deutsch istupa 1902. iz knjižarskog posla pa se na publikacijama navodi samo Knjižara Lavoslava Hartmana (St. Kugli). Takva povijesna znanja su nam važna i prilikom datiranja publikacija, jer moramo barem okvirno smjestiti knjigu u vremenski kontekst. Ako godina nije otisnuta na knjizi, a nalazi se otisnut podatak Knjižara Lavoslava Hartmana (St. Kugli), sasvim sigurno znamo da knjiga nije starija od 1902. godine. Kugli 1903. kupuje knjižaru Roberta Ferdinanda Auera tj. bivšu knjižaru Franje Župana (Franza Suppana), utemeljenu još davne 1808. godine. Kako bi se naglasila važnost te kulturne akvizicije, nakladnik u impresumu navodi „kobasicu“ od naziva Tisak i naklada Kraljevske sveučilišne knjižare Fr. Župana, Knjižare L. Hartmana (St. Kugli) ili pak Naklada Kraljevske sveučilišne knjižare Franje Župana Knjižare Jugoslavenske akademije L. Hartmana (Stj. Kugli). Tek od 1916. na knjigama se nalazi samo podatak da je izdavač Knjižara St. Kugli. Znači, u tom desetogodišnjem razdoblju Kuglijeva knjižara je, osim brojnih leksičkih različitosti u imenu i skraćenicama, formalno tri puta promijenila ime.³⁰

Normativni podaci za nakladnike i tiskare u sustavu digitalne knjižnice

Bibliografske jedinice u 25 tiskanih knjiga Građe za hrvatsku retrospektivnu bibliografiju rađene su prema tzv. Pruskim instrukcijama³¹ gdje su poredane po imenu autora, dok se za odrednicu anonimnih djela koja bi po Pravilniku i priručniku za izradu abecednih kataloga Eve Verone³² dobila formalnu ili korporativnu odrednicu uzima glavna imenica (substantivum regens).³³ Što se tiče skupine izdavanja, proizvodnje, raspačavanja itd. glavni izvor podataka je naslovna stranica, a podaci s drugih preliminarnih stranica se stavljaju u različite vrste zagrada kojima se precizno naznačuje mjesto izvora podataka. Danas se građa iz tog niza i dopune unose u katalog po međunarodnom standardnom bibliografskom opisu (ISBD) i spomenutom pravilniku, i tako opisane bibliografske jedinice se povlače u kronološku bibliografiju.

Za razliku od klasičnog kataloga u digitalnoj knjižnici Nacionalne i sveučilišne knjižnice stvaraju se povezani zapisi za nakladnike, tiskare i gradove. Zapise za gradove izrađuje kartografska zbirka NSK, tako da se oni povlače iz knjižničnog kataloga i nadopunjuju kordinatama, dok se zapisi za nakladnike i tiskare izrađuju u sustavu digitalne knjižnice.

³⁰ Majhut, Berislav. Datiranje Kuglijevih izdanja. // Osmišljavanja : zbornik u čast 80. rođendana akademika Miroslava Šicela / priredio Vinko Brešić. Zagreb : Filozofski fakultet, 2006. Str. 181-197. URL: <http://bib.irb.hr/prikazi-rad?rad=342256> (2020-08-27)

³¹ Instruktionen für die alphabetischen Kataloge der Preussischen Bibliotheken und für den Preußischen Gesamtkatalog vom 10. Mai 1899. Berlin : Asher, 1899.

³² Verona, Eva. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga : odrednice i redalice. Zagreb : Društvo bibliotekara Hrvatske, 1970.

³³ Vidi: Harni, Slavko. Građa za hrvatsku retrospektivnu bibliografiju knjiga 1835-1940 : struktura, geneza i kulturno-povijesno značenje. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 47, 3-4(2004), str. 86-104.

Na slici 9. primjer je za zapis Knjižare Lavoslava Hartmanna (Kugli i Deutsch) iz digitalne knjižnice, gdje je vidljivo kako se na jednom mjestu mogu dobiti podaci o svim publikacijama kojima je on nakladnik i u kojima je tiskar.

The screenshot displays a library catalog record for 'Knjižara Lavoslava Hartmanna (Kugli i Deutsch) (Zagreb)'. The record includes the following information:

- Naziv:** Knjižara Lavoslava Hartmanna (Kugli i Deutsch) (Zagreb)
- Varijantni naziv:** L. Hartmann (Kugli i Deutsch), Knjižarnica L. Hartmana (Kugli i Deutsch), Libreria eiusdem Academiae L. Hartman (Kugli - Deutsch)
- Raniji naziv:** Knjižara Lavoslava Hartmanna
- Kasniji naziv:** Knjižara Lavoslava Hartmanna (Stjepan Kugli)
- Povijest:** Stjepan Kugli 1881. zajedno sa Albertom Deutschom preuzima Hartmanovu tiskaru i knjižaru, koju od 1902. vodi sam.
- Mjesto:** Zagreb
- Klasa koncepta:** Korporativna tijela

Below the record, there are two sections for related objects:

- Tiskar (86 items):** A list of 86 items, each represented by a small thumbnail image of a book cover.
- Nakladnik (81 items):** A list of 81 items, each represented by a small thumbnail image of a book cover.

The interface includes navigation icons at the top, a search bar, and a 'Povezani objekti' section with a count of approximately 167 related items.

Slika 9. Zapis za Knjižaru Lavoslava Hartmanna (Kugli i Deutsch)

Na slici 10. normativni je zapis za Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu u Zagrebu. Uz metapodatke moguće je priložiti i sliku osobe ili ustanove, a zapisu su dodijeljeni i međunarodni identifikatori ISNI (International Standard Name Identifier (ISO 27729))³⁴ i VIAF (Virtual International Authority File).³⁵

³⁴ International Standard Name Identifier (ISNI). URL: <http://www.isni.org/> (2020-08-10)

³⁵ Virtual International Authority File. URL: <https://viaf.org/> (2020-08-10)

Korporativna tijela [10008]

Naziv: Nacionalna i sveučilišna knjižnica (Zagreb)

Varijantni naziv: NSK (Zagreb) • National and University Library (Zagreb)

Raniji naziv: Sveučilišna biblioteka (Zagreb) • Nacionalna i sveučilišna biblioteka (Zagreb) • Hrvatska narodna i sveučilišna knjižnica (Zagreb)

Opis ustanove: Od 1776. g. djeluje pri Kraljevskoj akademiji znanosti knjižnica (Akademijskaknjižnica, Akademička narodna knjižnica koja 1850 mijenja naziv u Knjižnica pravoslovne akademije). Ova knjižnica od 1837. (ili čak i prije) dobiva obavezne primjerke iz Hrvatske i Slavonije, što joj daje i nacionalni karakter. 1874. osniva se sveučilište i knjižnica sa prvim knjižničarem Ivanom Kostrenčićem. Početni fond

Povijest: God. 1874-1943. naziv glasi: Kraljevska sveučilišna biblioteka; 1943-1945: Hrvatska narodna i sveučilišna knjižnica; 1945-1960: Sveučilišna knjižnica (?); 1960-1995: Nacionalna i sveučilišna biblioteka; 1995. i d. Nacionalna i sveučilišna knjižnica.

Početna godina: 1607

ISNI: ISNI: 0000000122055131

VIAF-URL: VIAF: 168789061

UDK: nacionalne knjižnice • sveučilišne knjižnice, fakultetske knjižnice

Izvor podataka: Bartol Kašić u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu: zbornik radova o djelu Bartola Kašića / [urednik Ivan Kosić]. Zagreb, 1999. / Glas@nsk.hr : časopis Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu = The voice of NUL : journal of the National and University Library in Zagreb / [glavni i odgovorni urednik, ... Tihomir Maštrović]. Zagreb, 2010. / Upravljanje informacijama u gospodarstvu i znanosti : zbornik radova = ... / [CROInfo 2001] : [organizatori National and University Library etc.]. Zagreb, 2001. / Nacionalna i sveučilišna biblioteka / Matko Rojnik. // Spomenica u povodu proslave 300-godišnjice Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb, 1969., sv. 1, str. 573-623. / Kraljevska sveučilišna knjižnica u Zagrebu 1874.-1918. : prinosi proučavanju i vrednovanju razvoja srednjoeuropske knjižnice s dvojnjom funkcijom : doktorska disertacija / Dora Sečić. Zagreb, 1995. / Napomena-komentar: Od 1776. g. djeluje pri Kraljevskoj akademiji znanosti knjižnica (Akademijskaknjižnica, Akademička narodna knjižnica koja 1850 mijenja naziv u Knjižnica pravoslovne akademije). Ova knjižnica od 1837. (ili čak i prije) dobiva obavezne primjerke iz Hrvatske i Slavonije, što joj daje i nacionalni karakter. 1874. osniva se sveučilište i knjižnica sa prvim knjižničarem Ivanom Kostrenčićem. Početni fond

Odgovorna osoba: Petrić, Tatjana

(NSK) 000077092

Podređeni: Povezano: 12

Klasa koncepta: Korporativna tijela

Slika 10. Normativni zapis za Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu u Zagrebu

Povezani objekti | ≈ 4.102 Povezani koncepti | ≈ 60

≈ 4.102 Povezani objekti

4.041 Dostavio 10208 2 | 3 Više...

Himna slobode u paklu Dubrovnika	Više...
"Armiji je pun kufer"	Više...
Agonija se nastavlja	Više...
Moramo probuditi javnost!	Više...
Balkan je prepušten krvavom vihoru	Više...
U jugogenerala su kratke noge	Više...
"Amerikanci su odgovorni za Hrvatsku!"	Više...
Bogdan Bogdanović	Više...
Balkanska zajednica	Više...
A Europa čeka...	Više...

Naziv (2)

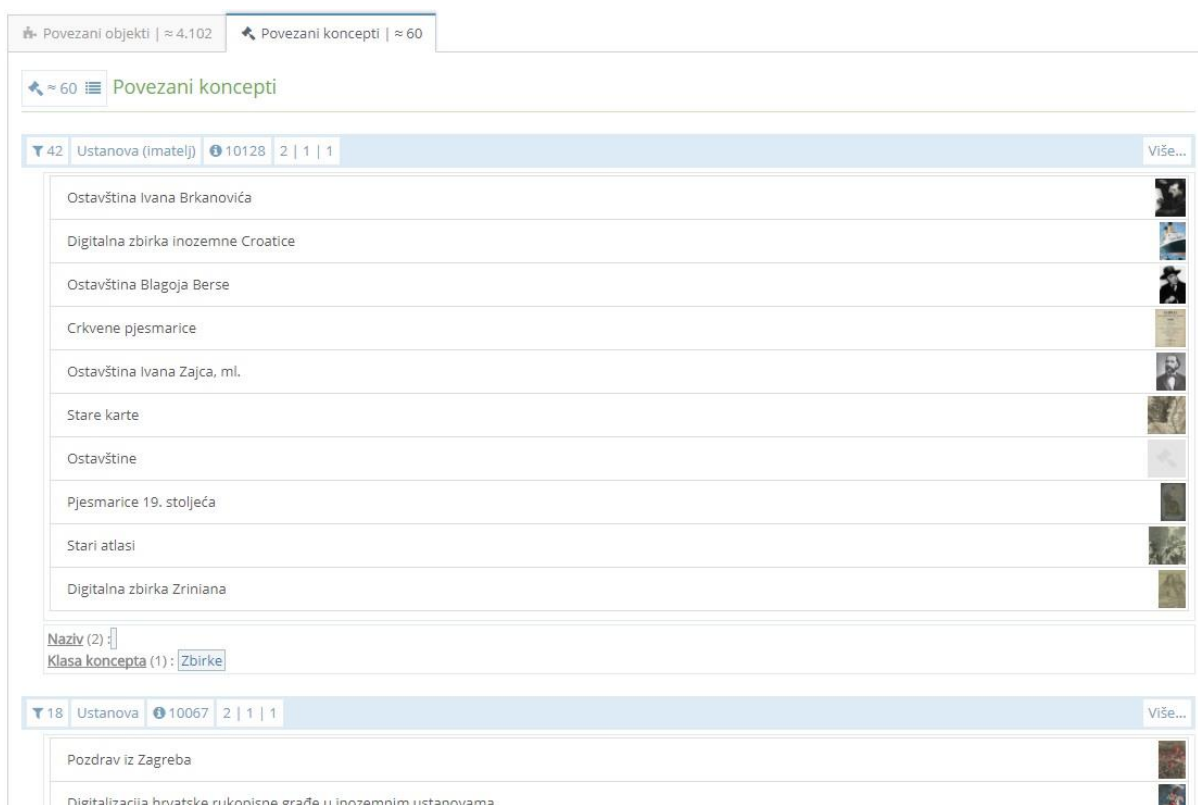
32 Nakladnik 10193 3 | 2 Više...

Jezik sveti mojih djedova : hrvatsko-bugarske usporednice : katalog izložbe : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 26. listopada do 3. studenoga 2015. / [fo...	Više...
Zbirka knjiga o Domovinskom ratu Nacionalne i sveučilišne knjižnice katalog : listopad 2009 / urednica Jelica Leščić ; katalog priredio Tomica Vrbanc.	Više...
Glas@nsk.hr : časopis Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu = The voice of NUL : journal of the National and University Library in Zagreb /	Više...
Virtualna zbirka djela Ruđera Boškovića / koncept izložbe i koordinacija Sofija Klarin Zadravec, tekstovi Ivan Kosić, Mira Miletić-Drder, Sofija Klarin Zadravec, progr...	Više...
400. obljetnica Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu : zbornik radova sa znanstveno-stručnog skupa. Zagreb, 9. - 11. svibnja 2007. / urednica Mirna Willer : ...	Više...

Slika 11. Povezani objekti uz normativni zapis za Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu u Zagrebu

Normiranjem podataka iz polja 260 formata MARC21, koji se koristi u NSK, (mjesto izdavanja, nakladnik, godina, mjesto tiskanja, tiskar), podaci se okrupnjuju na jednom mjestu, tako da se na lak način može doći do informacija o tome što je Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu dostavila u digitalni repozitorij, kojim je publikacijama nakladnik, odnosno tiskar, kada je sudjelovala kao suradnik a kada kao korporativni autor, te u kojim publikacijama se pojavljuje kao predmet (v. sliku 11).

Također je moguće u svakom trenutku dobiti i podatke o povezanim konceptima, o ustanovi (Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu) kao nositelju određenih digitalizacijskih projekata (npr. Digitalizacija hrvatske rukopisne građe u inozemnim ustanovama, Prošlost i sadašnjost Krke i dr.) i o ustanovi imatelju građe (npr. Ostavština Miroslava Krleže, Digitalna zbirka Zriniana i dr.) (v. sliku 12).

Slika 12. Povezani koncepti uz normativni zapis za Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu u Zagrebu

U katalogu NSK se nalazi normativni zapis za Knjižaru Stjepana Kuglija (primjer 2.) ali ga je moguće povezati samo s autorstvom (korporativno tijelo) ali ne i s podatkom o nakladniku i tiskaru.

Primjer 2. Zapis za korporativnog autora

LDR 00000cz^^a2200133n^^4500
 001 000407009
 003 HR-ZaNSK
 005 20200612143719.0
 008 051207nd^azznnaabn^^^^^^^^^^|a^ana^^^^^^
 035 |9 (HR-ZaNSK)416474
 035 |9 (HR-ZaNSK)251207058
 035 |a (HR-ZaNSK)000407009
 040 |a HR-ZaNSK |b hrv |c HR-ZaNSK |e ppiak |f nskps
 065 |a 655 |c grafička industrija, tiskarstvo, izdavaštvo i knjižarstvo |2 udc
 065 |a 061 |c korporativna tijela |2 udc
 1102 |a Kugli, St., knjižara (Zagreb)
 4102 |a Knjižara St. Kugli (Zagreb)
 4102 |a Knjižara Stjepan Kugli (Zagreb)
 4102 |a Kugli, Stj., Knjižara Kraljevskoga sveučilišta i Jugoslavenske akademije (Zagreb)
 4102 |a Stj. Kugli, Knjižara Kraljevskoga sveučilišta i Jugoslavenske akademije (Zagreb)
 5102 |w a |a Hartman, L., knjižara (Zagreb)
 663 |a Raniji naziv: |b Hartman, L., knjižara (Zagreb).
 667 |a Odrednica prema PPIAK-u, čl. 167/7.
 670 |a Ilustrovani katalog učila : za osnovne škole i zabavišta : sa cjenikom : na skladištu u knjižari St. Kugli, Zagreb. Zagreb : tisak i nakl. S. Kugli, [19--].
 670 |a Popis knjiga strane književnosti. Zagreb : Stj. Kugli, Knjižara Kraljevskoga sveučilišta i Jugoslavenske akademije, [192]-.
 670 |a Nazdravičar : napitnice i govori u prostom i vezanom slogu, besjede šaljive i ozbiljne za sve prigode i javne svetkovine / sakupio jih Andrija Šimunović. Zagreb ; Knjižara L. Hartmana (St. Kugli), [1905]. |b Str. [3]-5: Predgovor / Nakladnik [Knjižara Lavoslava Hartmana].
 670 |a Hrvatska enciklopedija online [citirano: 4. 4. 2019.] |b Hartman, Lavoslav
 678 1|a Počeci Knjižare sežu u 1856. godinu, kada Lavoslav (Leopold) Hartman preuzima Gajevu knjižaru (ranije Kraljevska sveučilišna knjižara Franje Suppana) i osniva Knjižaru Lavoslava Hartmana. 1881. prodaje knjižaru Stjepanu Kugliju i Albertu Deutschu koji su joj proširili naziv u Knjižara Lavoslava Hartmana (Kugli i Deutsch). Kasnije knjižara mijenja naziv u Knjižara St. Kugli. (Godina promjene naziva nije utvrđena.)
 856 |u <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=24498> |y Hrvatska enciklopedija online (Hartman, Lavoslav)
 998 |i 0512MIM |p tvro1904
 COR |a Knjižara Stjepan Kugli (Zagreb)\$010

Stručnjaci iz Zbirke zemljovida i atlasa NSK izrađuju normativne zapise za geografska imena, kako u programu Aleph za elektronički knjižnični katalog, tako i za digitalni repozitorij, gdje se uz standardne podatke iz kataloga (usvojeni oblik geografskog imena uz sve njegove neusvojene oblike i pripadajući link na Google kartu) bilježe i koordinate (najistočnija dužina, najjužnija širina, najsjevernija širina, najzapadnija dužina). U elektroničkoj retrospektivnoj bibliografiji grad Željezno navodi se u sljedećim oblicima: Željezno, Eisenstadt, Kismarton, Železno, U Železni, U Kismartonu, U Zseleznu, U Železni. Kada bi se podaci iz polja 260 formata MARC21 o mjestu izdanja i mjestu tiskanja mogli preuzimati iz normativne baze, gdje su svi ti nazivi svedeni pod

jedan usvojeni oblik, došlo bi se brzo i jednostavno do podataka o objavljenim knjigama u tom gradu.

Primjer 3. Zapis za grad Željezno u katalogu

```
FMT AU
LDR 00000nz^^a22^^^^^n^^4500
001 L 000630871
003 HR-ZaNSK
005 20140603104620.0
008 140602nd^anznbnbn^^^^^^^^^|a^ana^^^^^^
035 |a (HR-ZaNSK)000630871
034 |d E0163123 |e E0163123 |f N0475044 |g N0475044 |2 geonames
040 |a HR-ZaNSK |b hrv |c HR-ZaNSK |f nskps
043 |a e-au---
080 |a (436.3Eisenstadt) |2 MRF 2011.
080 |a (436)$2MRF 2011.
151 |a Željezno
451 |a Eisenstadt
451 |a Železno
451 |a Kismarton
670 |a Internet - Geonames: |b Željezno |u http://www.geonames.org
670 |a Atlas Europe / glavni urednik Mladen Klemenčić. Zagreb, 1997. |b Eisenstadt
670 |a Internet - Geonames: |b Železno |u http://www.geonames.org
670 |a Internet - Geonames: |b Kismarton |u http://www.geonames.org
751 7 |a Eisenstadt$2enskps
856 4 |u
https://maps.google.hr/maps?q=eisenstadt&hl=hr&ie=UTF8&sl=44.697701,18.311119&sspn=0.140569,0.220757&hnear=%C5%BDeljezno,+Eisenstadt,+Gradi%C5%A1%C4%87e,+Austrija&t=m&z=12
|y Željezno
998 |k nigo1406
```

U katalogu se nalazi zapis za grad Željezno (primjer 3.). U digitalnoj zbirci još nije izrađen zapis za taj grad jer nije bilo potrebe za njim, no na primjeru zapisa za grad Zagreb ilustrirat ćemo kako se lako dolazi do željenih statističkih podataka kada su geografski podaci normirani (v. sliku 13.).

Geografsko ime: Zagreb
 Geografsko ime na engleskom jeziku: Zagreb
 Geografsko područje: e-d
 ID-NISK: 00048024
 Izvor koordinata: geonames
 Izvor podataka: Leksikon naselja Hrvatske / [Autor Božidar Feldbauer; suradnici Gordana Feldbauer... [et al.]... Zagreb, 2004.-2005. • Záhřeb • Zagreb • Zagreb • Záhřab • Záhřab • Zagrebi • Zagabria • Agram • Internet - Geonames • Zagreb • Internet - Geonames • Internet - Geonames • Internet - Geonames • Internet - Geonames • Internet - Geonames • Internet - Geonames
 jezik: hrv
 Najistočnija dužina: E0155840
 Najjužnija širina: N0454850
 Najsjevernija širina: N0454850
 Najzapadnija dužina: E0155840
 Neuzvojeni oblik: Agram • Zagreb • Záhřeb • Zagreb • Zagrebi • Záhřab • Zagabria
 UDK: (497.5:Zagreb) • MRF 1998. • MRF 1998. • (497.5)
 URL: Google maps: https://maps.google.hr/maps?q=Zagreb&hl=hr&ll=45.683158,18.403473&sspi=0.513283,0.883026&oiq=zagreb&hnear=Zagreb&w=&e=10
 Klasa koncepta: Mjesto

Povezani objekti | ≈ 6.617 Povezani koncepti | ≈ 196

~ 6.617 Povezani objekti

4.759 Mjesto izdavanja 10189 2 | 4 Više...

Crkvenica : Seebad und klimatischer Kurort / von Roko Jsković.

Slika 13. Normativni zapis za grad Zagreb

Kao kod primjera za korporativnog autora, i iz normativnog zapisa za grad Zagreb odmah se mogu iščitati podaci o povezanim objektima (mjestu izdavanja, mjestu tiskanja i gradu kao predmetu) i konceptima (mjestu rođenja ili smrti pojedinog autora ili sjedištu nekog korporativnog tijela) (v. sliku 14).

Povezani objekti | ≈ 6.617 Povezani koncepti | ≈ 196

~ 196 Povezani koncepti

138 Mjesto smrti 10014 2 | 1 | 1 Više...

Ogrizović, Milan (11. 2. 1877.–25. 8. 1923.)	
Pavić, Armin (29. 3. 1844.–11. 2. 1914.), književni povjesničar	
Benešić, Julije (1. 3. 1883.–19. 12. 1957.)	
Deželić, Đuro Stjepan (25. 3. 1838.–28. 10. 1907.), književnik	
Gaj, Ljudevit (8.7.1809.–20.4.1872.)	
Deželić, Velimir (21. 2. 1864.–7. 2. 1941.), st.	
Širola, Božidar (20. 12. 1889.–10. 4. 1956.)	
Matoš, Antun Gustav (13.6.1873.–17.3.1914.)	
Radić, Antun (11. 6. 1868.–10. 2. 1919.)	
Bosanac, Stjepan (15. 8. 1870.–6. 8. 1949.)	

Naziv (2):
 Klasa koncepta (1): Osobe

41 Mjesto rođenja 10013 2 | 1 | 1 Više...

Varjačić, Ljudevit (1852.–1926.)	
Zahar, Ivan (18. 12. 1845.–30. 4. 1907.)	
Mihanović, Antun (10. 6. 1796.–14. 11. 1861.)	
Lisinski, Vatroslav (8.7.1819.–31.5.1854.)	

Slika 14. Povezani koncepti uz normativni zapis za grad Zagreb

Da su podaci u polju 260 formata MARC21 (podaci o izdavanju, proizvodnji, raspačavanju itd.) normirani do informacija o povijesti nakladništva došli bi na puno jednostavniji način. Na primjeru digitalne knjižnice, kao relativno nove usluge NSK, u kojoj se nalazi znatno manje publikacija nego u katalogu, vidljivo je kako se povijest nakladništva i tiskarstva može lako iščitati iz sustava. Iako je rad na normiranju podataka o gradovima i izdavačima/tiskarima u digitalnoj knjižnici na samim počecima, vidljive su prednosti takvog rada. Budućnost elektroničkog knjižničkog kataloga, također, se vidi u što većem broju normiranih podataka u bibliografskom zapisu, što bi u konačnici omogućilo okupljanje podataka u tematske skupine, njihovu usporedbu i usustavljivanje. Povezivanjem različitih informacija iz različitih izvora i stvaranjem odnosa među njima dobiva se novi bogatiji skup podataka, koji nas vodi do globalne mreže znanja gdje bi se povećala vidljivost podataka i pretraživost na *webu* uz mogućnost povezivanja i uključivanja s drugim izvorima. Povezivanjem u skupove podataka stvaraju se mogućnosti za složenija istraživanja, veće mogućnosti korištenja podataka i njegovo stalno poboljšavanje te u konačnici do iskazivanja podataka na semantičkom *webu* kojeg zanimaju odnosi među elementima i njihovim svojstvima, davanjem značenja podacima razumljivim računalima.

Zaključak

Elektronička retrospektivna bibliografija knjiga, vremenski podijeljena na razdoblja od deset godina, nastala je agregiranjem podataka iz kataloga Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Analizirajući kazalo nakladnika bibliografije knjiga u razdoblju od 1900. do 1909. došlo se do podataka da je u tom periodu objavljeno 2 736 publikacije, od toga 1460 knjiga u Hrvatskoj, 620 u inozemstvu koje su pretežno bile na hrvatskom, njemačkom, srpskom i mađarskom jeziku, a na 656 knjiga se ne nalazi podatak o mjestu izdanja. Najviše je knjiga objavljeno u gradu Zagrebu, gdje i djelovao najveći broj nakladnika, njih 130. Zatim slijede primorski gradovi Zadar, Split i Rijeka. Od inozemnih gradova najviše je knjiga objavljeno u Sarajevu, Budimpešti, Beču i Beogradu što proizlazi iz toga što je Hrvatska u to vrijeme bila u sastavu Austro-Ugarske Monarhije. Važno je reći da ovo nije kompletna slika nakladničke produkcije u tom vremenskom rasponu već su analizirani podaci iz kronološke elektroničke bibliografije koja nije potpuna.

Uspoređujući rad u bibliografskom središtu i u digitalnoj knjižnici istaknuta je prednost normiranja podataka o mjestu izdanja, nakladniku, tiskaru... čime se na jednostavniji način mogu iščitavati podaci iz kataloga i koristiti u razne svrhe. Stoga je na Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, odnosno stručnjacima u bibliografskom središtu, odluka o radu na tim podacima, a na informatičarima je zadatak da prilagode informacijsku infrastrukturu u skladu s tom odlukom. Stvaranje takvih povezanih podataka trebao bi postati standardni dio svakodnevnog knjižničkog radnog procesa uz koordinaciju tijela odgovornog za praćenje knjižničkih normi.

Literatura

Arheološki muzej u Splitu. URL: <http://www.armus.hr/muzej/povijest-muzeja/arheoloski-muzej-u-splitu> (2020-08-10)

Bibliografija. // Hrvatska enciklopedija online. Hrvatska enciklopedija, cop. 2020. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=7459> (2020-08-10)

Dalmatinski sabor. // Hrvatska enciklopedija online. Hrvatska enciklopedija, cop. 2020. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=13759> (2020-08-10)

Dionička tiskara. // Hrvatska enciklopedija online. Hrvatska enciklopedija, cop. 2020. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=15292> (2020-08-10)

Galić, Pavao. Povijest zadarskih tiskara. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1979. Građa za hrvatsku retrospektivnu bibliografiju knjiga : 1835 - 1940. : sv. 1-25. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna biblioteka, 1982-1999.

Harni, Slavko. Građa za hrvatsku retrospektivnu bibliografiju knjiga 1835-1940 : struktura, geneza i kulturno-povijesno značenje. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 47, 3-4(2004), str. 86-104.

Harni, Slavko. Predgovor. // Hrvatska retrospektivna bibliografija [Elektronička građa] : sv. HRB 01 za godine od 1835. do 1849. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, cop. 2017. URL: <http://bibliografije.nsk.hr/hrb/HRB01/index.html> (2020-08-26)

Hrvatska retrospektivna bibliografija knjiga : svezak HRB 07 za godine od 1900. do 1909. URL: <http://bibliografije.nsk.hr/hrb/HRB07/index.html> (2020-08-10)

Instruktionen für die alphabetischen Kataloge der Preussischen Bibliotheken und für den Preußischen Gesamtkatalog vom 10. Mai 1899. Berlin : Asher, 1899.

International Standard Name Identifier (ISNI). URL: <http://www.isni.org/> (2020-08-10)

Korenčić, Mirko. Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1857-1971. Zagreb : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1979.

Kugli, nakladnička, knjižarska i tiskarska obitelj (XIX-XX. st.). // Hrvatski biografski leksikon online. Hrvatski biografski leksikon, cop. 2009-2020. URL: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=10870> (2020-08-27)

Kumulativno kazalo sporednih bibliografskih jedinica : knj. 26. URL: <http://digitalna.nsk.hr/?object=view&id=21151> (2020-08-27)

Laušić, Ante. Stanovništvo Zagreba i okolice od 1880. do 1980. // Migracijske teme 3, 1(1987), str. 19-29, URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=189794 (2020-08-27)

Lončarić, Magdalena. Tiskarstvo u Varaždinu : 1586. - 1946. : Gradski muzej Varaždin, Povijesni odjel, svibanj - lipanj 2007. Varaždin : TIVA : Gradski muzej Varaždin, 2007.

Majhut, Berislav. Datiranje Kuglijevih izdanja. // Osmišljavanja : zbornik u čast 80. rođendana akademika Miroslava Šicela / priredio Vinko Brešić. Zagreb : Filozofski fakultet, 2006. Str. 181-197. URL: <http://bib.irb.hr/prikazi-rad?rad=342256> (2020-08-27)

Malbaša, Marija. Osječka bibliografija : tiskarsko-izdavačka djelatnost u Osijeku : (1742-1944). Osijek : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Centar za znanstveni rad, 1981.

O Matici Hrvatskoj. URL: <http://www.matica.hr/omatici> (2020-08-10)

Popis žiteljstva od 31. prosinca 1910. u Kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji. Zagreb : Kr. zemaljski statistički ured, 1914.

Verona, Eva. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga : odrednice i redalice. Zagreb : Društvo bibliotekara Hrvatske, 1970.

Virtual International Authority File. URL: <https://viaf.org/> (2020-08-10)